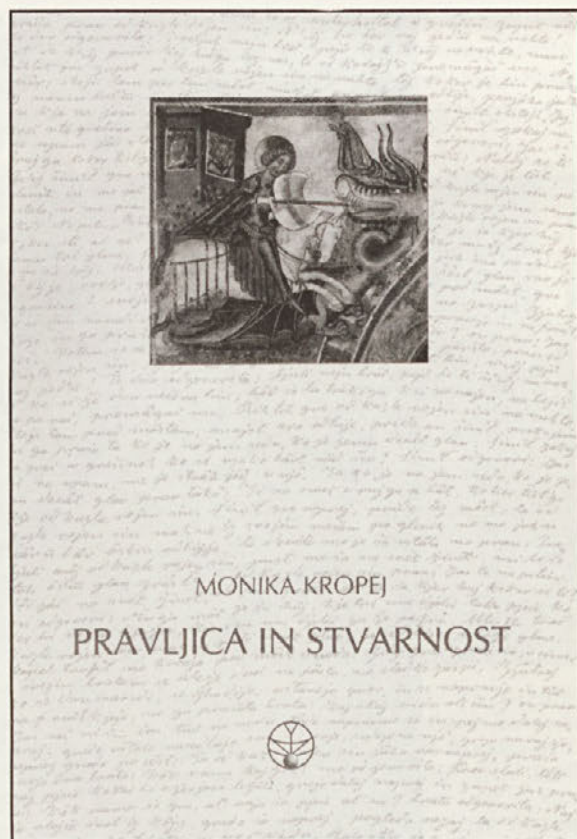

Marko Terseglav

MONIKA KROPEJ, PRAVLJICA IN STVARNOST. ODSEV STVARNOSTI V SLOVENSKIH LJUDSKIH PRAVLJICAH IN POVEDKAH OB PRIMERIH IZ ŠTREKLJEVE ZAPUŠČINE.

Znanstvenoraziskovalni center SAZU,
Zbirka ZRC 5,
Ljubljana 1995,
280 str.

Knjiga nas najprej "preseneti" že z naslovom. Za naše splošno oziroma površno poznavanje ljudskega proznega izročila sta pojma pravljica in stvarnost nezdružljivi opoziciji. Ali je v tako fantastičnem žanru, kot so pravljice, res mogoče iskati in najti realnost, vsakdanjost? Avtorica nas v strokovnem besedilu prepričuje in prepriča, da je možno. In še več, vsak poskus dvoma trdno spodbije in dokaže, da je ustno slovstvo vedno rezultat okolja, življenja v njem in družbenega stanja. Tudi tako "literarni" žanr, kot so pravljice, ima svoj življenjski oz. etnološki kontekst, ki je sploh prevladujoč. Če tega ne opazimo, pomeni, da je nekaj narobe z našim branjem, ker na pravljice in na ustno slovstvo sploh gledamo le z literarnega vidika. Takšno neetnološko branje škoduje razumevanju ustnega slovstva, v katerem ne vidimo nič drugega kot literaturo, ki to sicer je, pa spet ni. S tem ko se izkaže "etnološko" branje za upravičeno in edino smotno, se potrdi že dolgo znana teza o ljudskem slovstvu kot o izredno informativnem etnološkem gradivu, na kar je celo etnologija rada pozabljala. Toda avtorica te zanimive knjige je etnologinja, ki nas popelje skozi Štrekljevo prozno zapuščino nekoliko drugače, saj nas stalno opozarja na neliterarni kontekst pravljič in povedk. Monika Kropelj ta kontekst pojmuje kot odsev stvarnosti, ki se ji kaže v treh večjih sklopih: v gospodarskih in družbenih razmerah ter v verovanju. Gospodarske razmere odsevajo podobo kmečkega gospodarstva, poljedelstva, živinoreje, vrtnarstva in sadjarstva, vinogradništva, gozdarstva, lova in ribolova, nabiralništva in čebelarstva. Tu so še trgovina in obrt, promet, denar, hrana, oblačilni vidéz, stanovanjska in notranja oprema. Natančneje so prikazane in opredeljene še družbene razmere in verovanja, vse od pravnih norm, šeg in praznovanj, izobrazbe in zdravilstva do prerokb, vraževerstva, čarovništva in kozmoloških prvin do krščanstva. Poleg te stvarnosti pa pravljice in povedke govorijo še o duhovnih vrednotah. Ob tem pa, kot pravi avtorica, "na neki način rušijo meje in premagujejo čas." To pomeni, da so pravljice in povedke s svojimi temami in slogom lahko vseplanetarne, občecloveške, pri čemer nam prav stvarnost v njih opredeljuje slovensko ljudsko slovstvo kot slovensko, torej posebno. Specifičnost ni zgolj jezikovna, ampak tudi kontekstualna, kar nam razkriva avtorica, ko odgrinja plast za plastjo in pravljičam daje trdnjše etnološko ogrodje. Iz Štrekljeve zapuščine je izbrano sto pravljič in

povedk kot informativno gradivo. Vsaki enoti so dodani osnovni podatki o času in kraju zapisa, o pripovedovalcu in zapisovalcu ter o virih. Če se tema ali motiv naše pravljice pojavljata še drugod po Evropi ali po svetu, nas avtorica na to opozori z Aarne-Thompsonovo klasifikacijo mednarodnih pravljičnih motivov, npr. AaTh 513. Ta oznaka se pojavlja v tistih naših zapisih, ki imajo svoje mednarodne vzporednice. Teh zapisov je največ.

Gradivo samo je v svojem bistvu, tako kot ljudsko slovstvo nasploh, "ambivalentno", holje, večplastno. Če smo na začetku poudarjali nujnost etnološkega branja, nas gradivo s svojimi "zgodbicami", dialogi in stilistiko nehote zapelje tudi v literarno branje, kar pomeni, da ga lahko beremo pač kot pravljice, v katerih sledimo zgodbi, junakom in zapletom. Gradivo torej ni samo ilustracija znanstvenega besedila Monike Kropelj, ampak funkcionira tudi samostojno, torej kot slovstvo, ki je povedno zaradi svoje vsebine in poetične lepote.

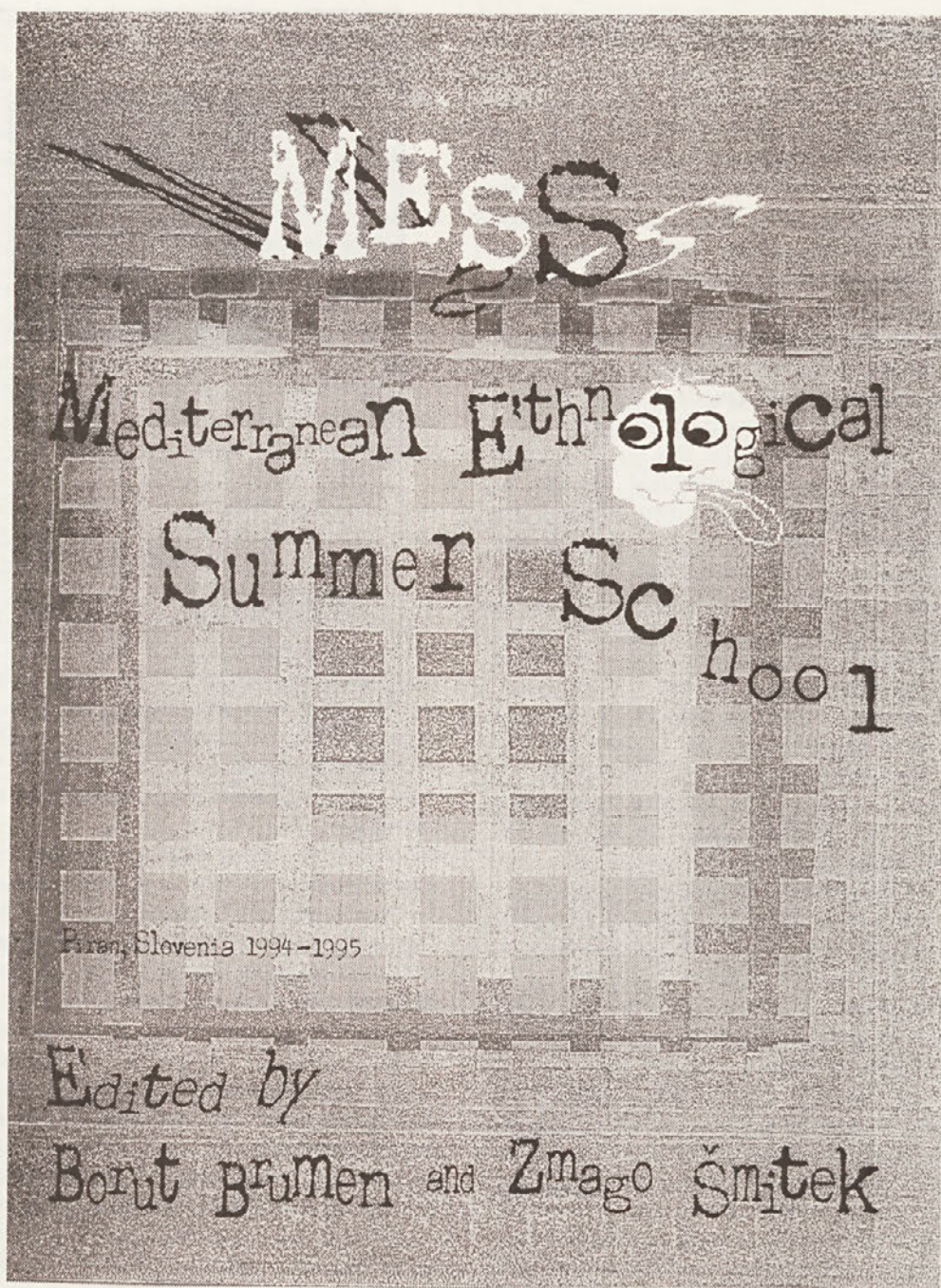
Večina besedil je bilo zapisanih v 19. stoletju. Avtorica navaja vire in zapisovalce, opozori na jezikovne probleme in redakcije in na načela, ki se jih je držala pri objavi. Ker so besedila iz različnih slovenskih pokrajin, so do neke mere

tudi dialektološko gradivo, ki nam kaže razslojenost slovenskega jezika, njegovo leksiko, sintakso in sploh stanje žive govornice določenega obdobja. S tem se še enkrat potrdi, da je ljudsko slovstvo etnološka, folkloristična in filološka kategorija in je zato predmet več humanističnih in družboslovnih disciplin. Notranja "heterogenost" gradiva nam omogoča, da ga lahko beremo in sprejemamo na več načinov, v katerih se etnološki in literarni ne izključujeta. Pravlјica in

stvarnost živita druga v drugi. Z delom Monike Krolej stopa ljudsko slovstvo trdneje v etnološko zavest, kamor pravljice in povedke tudi sodijo.

Prepričan sem, da bo odlična knjiga Pravlјica in stvarnost našla pot med etnologue pa tudi med pedagoge, k jezikoslovcem in končno tudi k tistem delu "laičnih" bralcev, ki bodo pravljice še naprej brali kot pravljice, pri čemer jim bo v veliko pomoč skrbna in natančna študija Monike Krolej.

PRAVKAR IZŠLO

Knjižnica Glasnika SED: 24. zvezek